

Wzorzec gatunkowy pierwszych polskich sprawozdań stenograficznych – na przykładzie Sprawozdań stenograficznych z rozpraw Sejmu Krajowego w Galicji

MAŁGORZATA DAWIDZIAK-KŁADOCZNA*

CITATION: Dawidziak-Kładoczna M., 2023, Wzorzec gatunkowy pierwszych polskich sprawozdań stenograficznych – na przykładzie Sprawozdań stenograficznych z rozpraw Sejmu Krajowego w Galicji, „*Stylistyka*” XXXII: 167–186, <https://doi.org/10.25167/Stylistyka32.2023.10>

1. Wprowadzenie

Sejm Krajowy Królestwa Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim (zwany też Galicyjskim Sejmem Krajowym) obradował we Lwowie w okresie od 15 kwietnia 1861 roku do 4 marca 1914 roku. Liczył on X kadencji (nazywanych wówczas periodami), a podczas każdej z nich odbyło się od jednej do siedmiu sesji. Podczas 53 lat miało miejsce ponad 1000 posiedzeń tego organu ustawodawczego.

Z obrad Sejmu Krajowego w Galicji sporządzano rozmaite dokumenty, np. protokoły, wykazy członków, regulaminy, uchwały i alegaty. Był on

* <https://orcid.org/0000-0003-3602-2722>, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, Polska, malgorzata.dawidziak-kladoczna@uwr.edu.pl

pierwszym parlamentem na ziemiach polskich, którego działalność została udokumentowana również w sprawozdaniach stenograficznych. Przebieg wcześniejszych sejmów, a więc odbywających się w okresie I Rzeczypospolitej, uwieczniany był pierwotnie w listach, a potem diariuszach, przy czym pierwsze diariusze sejmowe miały charakter prywatny, rękopiśmienny i nie były dokumentacją kompletną ani sporządzaną systematycznie (Partyka 1995). Spisywali je wysłannicy magnaterii (na ogół ich dworzanie) lub miast pruskich na sejm, ewentualnie sami posłowie, zwykle na potrzeby własne. Oficjalne diariusze sejmowe pojawiły się w połowie XVII wieku w okresie rządów króla Jana Kazimierza. Powszechnie dostępne stały się jednak dopiero w czasach Stanisława Augusta Poniatowskiego, który wydał decyzję o ich drukowaniu (Nowicki 1998; Kalinowska 2011). Diariusze sejmowe sporządzano też po upadku I Rzeczypospolitej (przykładem mogą być diariusze Sejmu Księstwa Warszawskiego). Rzadko zawierały one wszystkie wystąpienia wygłoszone na forum sejmu, najprawdopodobniej opierały się na tekstach dostarczanych diaryście przez mówców, a decyzję o tym, czy dany tekst zamieścić lub które jego fragmenty uwzględnić w relacji, podejmował diarysta. Poza tym w diariuszach bardzo często cytaty mów zastępowane były ich streszczeniami, a diarysta nie tylko przekazywał informacje, ale również je oceniał i komentował. W tym miejscu ograniczyłam się tylko do podania ogólnych wiadomości o funkcjonowaniu diariuszy sejmowych. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w innych opracowaniach (Dawidziak-Kładcza 2011, 2015, 2018a, 2018b).

Sposób archiwizowania obrad parlamentu został zrewolucjonizowany przez rozwój stenografii¹. Jej początki na ziemiach polskich przypadają na połowę XIX wieku. Pierwszym zachowanym dokumentem w tej sprawie jest list Ignacego Hegera, profesora stenografii niemieckiej i słowiańskiej, w którym ów wiedeńczyk zobowiązał się do wykształcenia w polskiej stenografii kilku osób wyznaczonych przez Galicyjskie Stany Krajowe (Taub 1925). Nie do końca jest jasne, czy ostatecznie podjął się on tego zadania, a jeśli tak, to z jakim rezultatem. Wiadomo jednak, że kiedy członek Rady Państwa – Maurycy Kraiński w 1861 roku zaczął poszukiwania osób, które podjęłyby

¹ O dużej popularności stenografii świadczą opracowania, które zaczęły ukazywać się już w XIX wieku, np. Krieg 1888; Pitman 1891; Faulmann 1895. Najpopularniejszym systemem stenograficznym w Polsce był system Polińskiego oparty na dokonaniach Franciszka Gabelsbergera i Jakuba Hegera (Poliński 1861). Więcej o dziejach stenografii w Polsce i na świecie można przeczytać w: Łazarski 1968.

się stenografowania obrad Sejmu Krajowego w Galicji, zgłosili się do niego Ferdynand Wojewódka i Antoni Pełczyński. Pomyślnie przeszli oni próbę w polskim stenografowaniu i jako pierwsi zostali zatrudnieni w biurze stenograficznym. Jeszcze w tym samym roku biuro zatrudniło kolejnych kilkunastu stenografów, którzy pracowali pod przewodnictwem Wojewódki i Pełczyńskiego (Taub 1925).

Z rozmaitych dokumentów wynika, że pierwsze sprawozdania stenograficzne z posiedzeń Sejmu Krajowego w Galicji nie były doskonałe – zarzucano im uchybienia, jeśli chodzi o wierność w przekazie przebiegu obrad. Mimo to z filologicznego punktu widzenia są one cenne, ponieważ stanowią najstarszą realizację gatunku, jakim są sprawozdania stenograficzne. Mowa zatem o dokumentach istotnych nie tylko dla historii parlamentaryzmu polskiego², ale również dla dziejów polskiej genologii, stylistyki i komunikacji w ogóle. Podstawą materiałową tego artykułu jest ponad 1000 sprawozdań stenograficznych utrwalających przebieg wszystkich posiedzeń Sejmu Krajowego w Galicji³. Na podstawie tych realizacji tekstowych zamierzam scharakteryzować ich wzorzec gatunkowy. Pragnę jednak podkreślić, że interesuje mnie okres jedynie pierwszych pięćdziesięciu trzech lat funkcjonowania i ewolucji tego gatunku w polszczyźnie. W kolejnych etapach pracy, przekraczającej już ramy artykułu, można by opisać przemiany gatunku aż do czasów współczesnych i porównać go z jego poprzednikiem – diariuszem sejmowym.

2. Uwagi metodologiczne

Pojęcie wzorca gatunkowego zaczerpnęłam z licznych prac genologicznych, które są oparte na metodologii opracowanej przez Marię Wojtak (por. m.in.

² Działalność Sejmu Krajowego w Galicji – zdaniem historyków ustroju i prawa – z powodu kompetencji ograniczających się tylko do niektórych spraw krajowych, np. gospodarki, oświaty i kultury (Grodziski 1993), nie była jednak bardzo efektywna. Sejm ten nie miał bowiem „środków prawnych, dzięki którym mógłby wiążąco wpływać na działania namiestnictwa. Próba wzmocnienia stanowiska wobec administracji rządowej zakończyła się niepowodzeniem. Nie znaczy to jednak, że Sejm nie starał się wykorzystywać przysługujących mu uprawnień do wywierania wpływu na czynności administracyjne namiestnictwa” (Dziadzio 2016: 261).

³ Sprawozdania ze wszystkich posiedzeń danej sesji (w ciągu dziesięciu kadencji odbyto 42 sesje) wydawano w osobnych tomach. Sesje, w ramach których odbyto wiele posiedzeń, podzielono na 2 tomy. Wszystkie te tomy (w sumie 45) jako całość i podzielone na poszczególne posiedzenia zostały udostępnione przez Jagiellońską Bibliotekę Cyfrową w postaci skanów na stronie: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/6196?language=pl>.

Wojtak 2004: 11–28; Wojtak 2019). W ramach tej procedury badawczej zwraca się uwagę na różnorodne aspekty funkcjonowania gatunku, m.in. na kompozycję i styl. Równie istotne wydają się tu czynniki pragmatyczne (por. Wojtak 2001). Ponieważ sprawozdania stenograficzne funkcjonują w komunikacji pisanej, stąd też ważnym wyznacznikiem ich wzorca gatunkowego są również właściwości wizualne, edytorskie, które często przesądzają o tożsamości gatunku. W związku z tym analizę wzbogacę o materiał wizualny, a będą nim skany wybranych stron (lub ich fragmentów) sprawozdań stenograficznych. W wypadku omawianego gatunku relacje między przekazem werbalnym a wizualnym, realizującym się w układzie treści na stronie oraz w wielkości i rodzaju zastosowanej czcionki drukarskiej, są bardzo istotne. Przywołując również tego typu informacje, nawiążę do interdyscyplinarnych badań nad przekazem, w których analizy warstwy językowej są wzbogacane o komponent wizualny (por. Czachur 2020).

3. Charakterystyka gatunkowa sprawozdania

3.1. Czynniki pragmatyczne, stylistyczne i kompozycyjne

Sprawozdania stenograficzne to gatunek złożony, skomplikowany byt genologiczny, który można uznać za gatunek w formie kolekcji⁴, co wynika z tego, że cechuje go zwieńczenie strukturalne i funkcjonalne (Wojtak 2006). Jeśli chodzi o pierwszy wyznacznik, to jego sygnałem jest wyraźna rama delimitacyjna, która w partiach inicjalnych zawiera nazwę gatunkową spajającą względnie autonomiczne składniki. Są nimi: cytaty wystąpień poszczególnych parlamentarzystów, teksty dokumentów (np. ustaw, sprawozdań i spisów) będące rezultatem pracy sejmu oraz teksty, które nazywam komentarzami i omówię w dalszej części artykułu. Wskazując na zwieńczenie funkcjonalne, mam na myśli globalną funkcję sprawozdań, którą jest zarchiwizowanie przebiegu posiedzeń parlamentu i rezultatów jego pracy. Tę globalną funkcję współtworzą różne intencje właściwe poszczególnym jednostkom strukturalnym.

Różnorodność, która jest efektem rozmaitych czynników pragmatycznych, skutkuje z kolei polimorfizmem stylistycznym sprawozdań. Przede wszystkim wynika on z różnych celów komunikacyjnych właściwych poszczególnym

⁴ Pojęcie gatunku w formie kolekcji do genologii wprowadziła Maria Wojtak. Ten byt genologiczny odróżnia od kolekcji gatunków (Wojtak 2006).

bytom genologicznym składającym się na kolekcję. W przypadku przemówień chodzi tu głównie o perswazyjność, której rezultatem jest styl retoryczny, w odniesieniu do aktów prawa dominuje normatywność realizowana w stylu urzędowym, natomiast w komentarzach najistotniejsze są funkcje informacyjna, delimitacyjna i metatekstowa. Wielostylowość wynika również z mnogości i różnorodności nadawców, co można obserwować nawet w ramach jednego gatunku składającego się na kolekcję. Mowa tu o przemówieniach parlamentarzyistów, w których mogą pojawić się elementy stylu retorycznego, urzędowego, a nawet potocznego. Różnorodność stylistyczna tekstów składających się na sprawozdania stenograficzne nie oznacza jednak jakiegoś chaosu – można tu raczej mówić o synkretyzmie stylistycznym.

Wróćę jeszcze na chwilę do nadawcy. Nadawca globalny ma charakter instytucjonalny. Sprawozdania są tworzone w imieniu instytucji państwowej, jaką jest parlament, przez powołaną do tego osobę lub grupę osób. Scalają one jednak materiały, których nadawcami są różne, inne od nich osoby, i uzupełniają tekstami, które albo pełnią funkcję ramy delimitacyjnej, albo zawierają ważne informacje na temat przebiegu i okoliczności obrad.

O tożsamości gatunku, jakim są sprawozdania stenograficzne, decydują nie tylko czynniki pragmatyczne i stylistyczne, ale przede wszystkim kompozycja. Podstawową realizacją tekstową omawianego gatunku są sprawozdania obejmujące jedno posiedzenie sejmu. Odbywa się ono w ramach danej sesji (podczas jednej sesji odbywało się od kilku do ponad stu posiedzeń), a ta – w ramach jednej z dziesięciu kadencji (kadencja obejmowała od jednej do kilku sesji). Pora teraz odpowiedzieć na pytanie, jak zatem wygląda kompozycja sprawozdań obejmujących jedno posiedzenie sejmu. Otóż w strukturze można kolejno wymienić poniższe elementy:

1. Segment inicjalny ramy delimitacyjnej sprawozdania, na który składają się takie elementy jak: nagłówek, spis treści (pojawia się od III sesji sejmu I kadencji), informacja o godzinie rozpoczęcia posiedzenia, informacja o obradującym składzie oraz przewodniczącym obrad.

2. Segment centralny (korpus) tworzą cytaty przemówień parlamentarzyistów poprzedzone nagłówkiem oraz fakultatywnie – teksty dokumentów normatywnych.

3. Segment finalny ramy delimitacyjnej zawiera informację o godzinie zakończenia posiedzenia.

Powyższy spis elementów struktury omawianego gatunku należy uzupełnić pewnymi wyjaśnieniami. Po pierwsze, całość dokumentu normatywnego może zostać zamieszczona w sprawozdaniach w takim miejscu, by zasugerować, w którym momencie obrad został on przedstawiony (np. III, IV, 24, 32)⁵, lub może stanowić dodatek do sprawozdań, umieszczony już po zakończeniu relacji z całego posiedzenia. W tekście głównym znajduje się wówczas zwykle odnośnik o treści: „Wniosek zamieszczony na końcu” (np. I, II, 7, 7). Pierwszy sposób to linearny układ treści, drugi – nielinearny, charakterystyczny zwłaszcza dla sprawozdań z sejmów pierwszych kadencji (np. na końcu sprawozdań z 21 posiedzenia sesji III sejm III kadencji (s. 55–58) zamieszczono tekst opatrzony nagłówkiem „Ustawa”). Po drugie, warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden typ tekstów. Mowa tu o komentarzach twórców sprawozdań, które pojawiają się w segmencie centralnym, tzn. w trakcie relacji poszczególnych wystąpień albo tuż przed nimi lub zaraz po ich zakończeniu. Ten element korpusu dokładniej omówię w dalszej części artykułu.

3.2. Rama delimitacyjna

Rama delimitacyjna jest bardzo ważnym elementem struktury sprawozdań decydującym o tożsamości gatunku. Pełni ona funkcje spójnościowe oraz metatekstowe i ułatwia czytelnikowi orientację w przestrzeni tekstowej, gdyż wytycza punkty strategiczne (por. Dobrzyńska 1974; Duszak 1998). Ponieważ w ciągu ponad 50 lat funkcjonowania Sejmu Krajowego w Galicji ulegała ona pewnym przemianom, poświęcę jej najwięcej uwagi.

3.2.1. Segment inicjalny

Zacznę od omówienia ramy delimitacyjnej segmentu inicjalnego. Jej pierwszym elementem jest nagłówek. Na sąsiedniej stronie znajduje się kilka realizacji tekstowych tego komponentu.

Nagłówek zawiera informacje o przynależności gatunkowej tekstu, co werbalizuje się za pomocą następujących połączeń wyrazowych: *sprawozdanie*

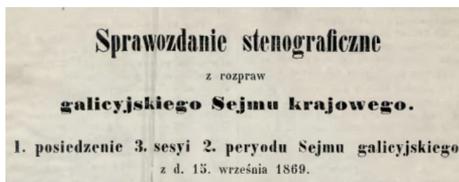
⁵ Dane liczbowe podawane w nawiasie służą zlokalizowaniu omawianego lub cytowanego fragmentu sprawozdań. Pierwsza liczba (rzymska) wskazuje na numer kadencji, druga (rzymska) – na numer sesji, trzecia (arabska) – na numer posiedzenia, natomiast czwarta (arabska) – na numer strony.

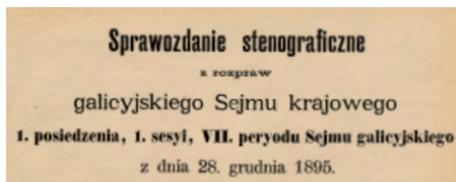
Nagłówek 1 (I, I, 1, 1)

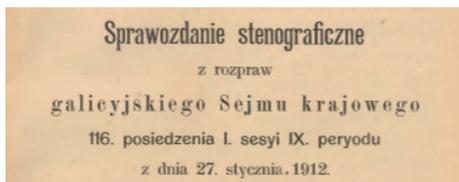
Nagłówek 2 (I, III, 1, 1)

Nagłówek 3 (II, III, 1, 1)

Nagłówek 4 (VII, I, 1, 1)

Nagłówek 5 (IX, I, 116, 1)

z posiedzeń (od II sesji sejmu I kadencji), *stenograficzne sprawozdania* (od III sesji sejmu I kadencji), *sprawozdanie stenograficzne z rozpraw* (od sejmu II kadencji). W omawianym komponencie pojawiają się też: nazwa sejmu (*Sejm krajowy galicyjski we Lwowie*, *galicyjski Sejm krajowy*), numer posiedzenia, a także – począwszy od III sesji sejmu I kadencji – numer sesji oraz – począwszy od I sesji sejmu II kadencji – numer kadencji. Ostatnim elementem nagłówka jest data dzienna posiedzenia, poprzedzona wyrazem *dnia* lub wyrażeniem *z dnia / z d.* Wzorzec ten funkcjonował jako względnie ustabilizowany od początku II kadencji.

Kolejnym składnikiem ramy inicjalnej jest spis treści, poprzedzony nagłówkiem *Treść:*, przy czym z czasem (od posiedzeń sejmu VII kadencji) podawane są coraz precyzyjniejsze informacje w tym komponencie. Początek VII kadencji stanowi też cezurę, jeśli chodzi o sposób rozmieszczenia tekstu na stronie – odtąd spis treści umieszczany jest w dwóch kolumnach.

Wzorzec gatunkowy pierwszych polskich sprawozdań stenograficznych

MAŁGORZATA DAWIDZIAK-KŁADOCZNA

w przedniości sepcyji Towarzystwa domu zdrowia w Zakopanem o subwencyę.

Pierwsze czytanie sprawozdania Wydziału krajowego w przedmiocie budowy szpitali powozecznych w Kroceniu i Koblentzie.

Pierwsze czytanie sprawozdania Wydziału krajowego w sprawie przeniesienia szpitala powozczego w Nowym Sączu i wybudowania nowego w odpowiednim mieście.

Pierwsze czytanie sprawozdania Wydziału krajowego w sprawie budowy domu administracyjnego i gospodarskiego, powitaniu szesnastego, trzynastego i łódzkiego przy szpitalu powozcznym w Strzycy.

Pierwsze czytanie sprawozdania Wydziału krajowego w sprawie nadania nowocześniejszego szpitalowi powozcznemu w Turcu charakteru szpitala powozczego i publicznego.

grunтового 1866 morgów, obecnie do gminy kat. Niewieś należącego i przyłączenia takowego do gminy Stanisławczyk i oznaczenia przedmiotu tego obszaru z powiatu politycznego Kamieńska strumulowa i sądowego w Ródzichowiu, a przydzielenia do powiatu politycznego w Brodnie i sądowego w Łepotylinie.

Pierwsze czytanie sprawozdania Wydziału krajowego o zamknięciu rachunkowym gal. funduszu propinacyjnego za r. 1905, tudzież o preliminarzu tegóż funduszu na r. 1905.

Wniosek nagły p. Olszickiego w sprawie wezwania do Rządu o podjęcie akcyi celem zapobieżenia klęsce powodzi w kraju, tudzież wezwania Wydziałów powiatowych o podanie rozmiarów szkód — i zażalenie jego.

Porządek dzienny 2. posiedzenia.

(Początek posiedzenia o godzinie 11. minut 45. przed południem).

Przewodniczący J.E. Marszałek krajowy Stanisław hr. Badań.

Ze strony c. k. Rządu: J.E. c. k. Namiestnik hr. Potocki i c. k. Wiceprezydent Namiestnictwa Włodzimierz hr. Łoś, komisarz rządowy.

Obecnych posłów 133.

Marszałek. Najwyższym patentem z d. 11. września b. r. rządził Najj. Pan zwołać Sejm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiego na dzień 30. września b. r. do Lwowa.

Gdy jest dostateczna liczba pp. posłów obecnych, przeto otwieram I. posiedzenie II-ty sesyji VIII. parady i witam panów wszystkich jak najserdeczniej. Na powołanych sekretarzy zapraszam pp. Mieczysław Urbański, Stanisław Henryk hr. Eadeni, Jan Wasung, Iwan Kiewiuk.

z dnia 15. września 1908.

T R E Ś Ć.

Zagajenie posiedzenia.

Powołanie sekretarzy tymczasowych.

Mowa Marszałka.

Mowa Namiestnika.

Nakręgi pp. św. p. Juliana Dunajewskiego, Andrzeja hr. Potockiego i Godzima Małachowskiego.

Oswiadczenie p. Dra Włodzimierza Dudykiewicza intencji posłów ruskiego klubu.

Wniosek p. Dzieńdziszewskiego na zamknięcie posiedzenia na znak szlachy po pp. Andrijoju hr. Powickim.

Oswiadczenie p. Dra Eugeniusza Olszickiego intencji posłów klubu rusko ukraińskiego. Porządek dzienny.

(Początek posiedzenia o godzinie 11. minut 37. przed południem).

Przewodniczący: J.E. Marszałek krajowy Stanisław hr. Badań.

Ze strony c. k. Rządu: J.E. c. k. Namiestnik Michał Bobrzyński i c. k. Wiceprezydent Namiestnictwa Włodzimierz hr. Łoś, komisarz rządowy.

Sekretarze tymczasowi: Mieczysław Urbański, Stanisław Henryk hr. Eadeni, Jan Wasung, Iwan Kiewiuk.

Obecnych posłów 143.

J.E. c. k. Namiestnik Dr. Michał Bobrzyński.

Najwyższem postanowieniem z 28. kwietnia b. r.

(zwolnienie posiedzenia)

razem Najjaśniejszy Pan zaminował J.E. hr. Stanisława Bądniego Marszałkiem krajowym w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z W. Księstwa Krakowskiego, najwyższom zaś postanowieniem z 8. września b. r. razem Najjaśniejszy Pan

Informacja o godzinie rozpoczęcia obrad 1 (VIII, II, 1, 1)

Informacja o godzinie rozpoczęcia obrad 2 (IX, I, 1, 1)

Informacja o godzinie rozpoczęcia obrad 3 (IX, I, 116, 1)

(Początek posiedzenia o godzinie 12 minut 16 przed południem).

Przewodniczący: J. E. Marszałek krajowy Stanisław hr. Badań.

Ze strony c. k. Rządu: J. E. c. k. Namiestnik Dr. Michał Bobrzyński i c. k. Wiceprezydent Namiestnictwa Stanisław Grodzicki.

Sekretarze: Mieczysław Urbański, Stanisław Henryk hr. Badań, Jan Wasung, Zacharyasz Skwarło.

Obecnych posłów. 117.

Marszałek. Sejm w komplecie, posiedzenie otwieram. Protokół 115. posiedzenia jest złożony w hierze sąsiadom do przejrzania.

P. Skwarło. Prosim o hołos do protokołu.

Marszałek. Do protokołu ma głos p. Skwarło

P. Skwarło. Wasza Ekszellenco, Państwo Marszałku!

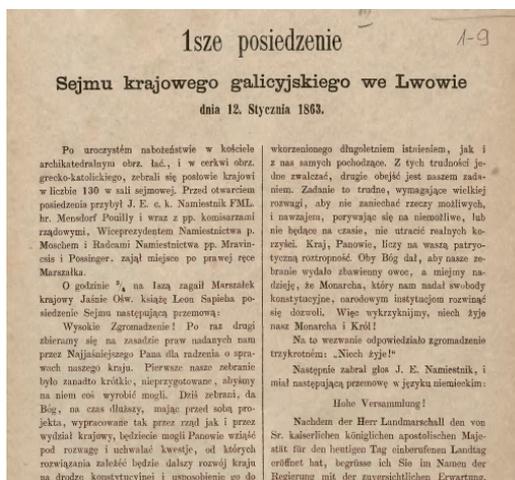
Intencją rusko-ukraińskiego klubu mającemu na omówi § 76 i 81 regulaminu sejmowego złożyć protest przymusowi niesakonno i niezgodnie z regulaminem sejmowym sprochu wzięcia narad na posiedzeniu zwołania.

Tak samo złożyliśmy protest przymusowi zwołania z dyskusją spraw, przy protokółu posiedzenia zwołania. Przynajmniej wywoły togo protokołu ludni! wnosim na najbliższim zwołaniu do Waszej honorabilności baw.

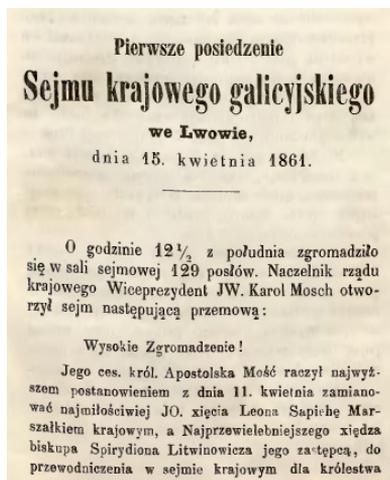
Ваше Высочество! Имею честь сообщить Вам, что русско-украинский клуб имеет намерение ввиду несоответствия 76 и 81 статьи регламента сейма принудительно созвать сессию против воли законодательного собрания. Подобный характер созыва является нарушением регламента сейма. Мы также подали протест против принудительного созыва сессии с дискусией по поводу протокола заседания. Прошу, по крайней мере, вынести на ближайшем заседании до Вашего высочества заявление.

biorących udział w posiedzeniu. Na ogół na końcu tego segmentu pojawia się informacja o liczbie obecnych posłów. Ten komponent zwykle wieńczy segment inicjalny sprawozdań.

Wymienione informacje składające się na strukturę sprawozdań spordycznie mogą zostać pominięte lub wystąpić w innej kolejności. Przykładem są pierwsze posiedzenia I i II sesji sejm I kadencji, których rama inicjalna ogranicza się do nagłówka (1 posiedzenie II sesji sejm I kadencji) lub nagłówka oraz informacji o godzinie rozpoczęcia obrad i liczbie obecnych posłów (1 posiedzenie I sesji sejm I kadencji). Natomiast odwrotna kolejność składników – najpierw informacja o składzie, potem porządek dzienny – jest realizowana podczas wszystkich (z wyjątkiem pierwszego) posiedzeń I i II sesji sejm I kadencji.

Kolejność elementów w segmencie inicjalnym 1 (I, II, 1, 1)

Kolejność elementów w segmencie inicjalnym 2 (I, I, 1, 1)

Kolejność elementów w segmencie inicjalnym 3 (I, II, 2, 1)

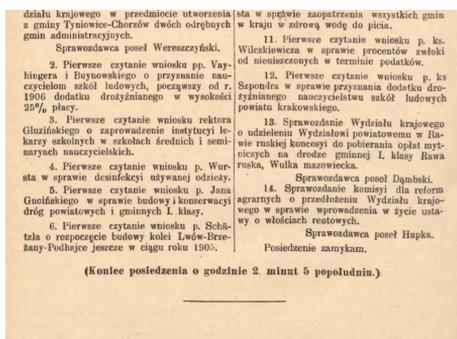
3.2.2. Segment finalny

Rama finalna sprawozdań ogranicza się do jednego elementu, czyli informacji o godzinie zakończenia obrad, np. *Posiedzenie zamknięte o godzinie pięć minut po drugiej* (I, II, 7, 6). Ten element zajmuje ostatni wers i – podobnie jak w przypadku informacji o godzinie rozpoczęcia posiedzenia – jest eksponowany dopiero w sprawozdaniach ostatnich kadencji (od początku II sesji sejm

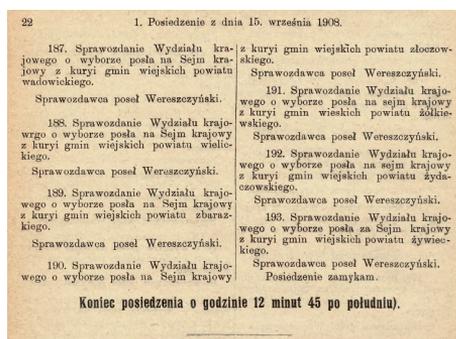
Wzorzec gatunkowy pierwszych polskich sprawozdań stenograficznych

MAŁGORZATA DAWIDZIAK-KŁADOCZNA

VIII kadencji). Aby podkreślić jego metatekstowy charakter, umieszcza się go w nawiasie, a o jego właściwościach delimitacyjnych świadczy odmienna czcionka (np. pogrubiona lub powiększona) i rozplanowanie tekstu na stronie (wyśrodkowanie).

Informacja o godzinie rozpoczęcia obrad 1 (VIII, II, 38, 44)

Informacja o godzinie rozpoczęcia obrad 2 (IX, I, 1, 22)

Sporadycznie pomija się ten element, co oznacza, że niektóre sprawozdania pozbawione są ramy finalnej, np. 28 posiedzenie I sesji sejmku V kadencji.

3.3. Korpus sprawozdań

3.3.1. Struktura

Przejdę teraz do omówienia korpusu sprawozdań. Może on zostać podzielony na dwie części. Dzieje się tak w przypadku posiedzeń, które odbywają się w dwóch turach przedzielonych przerwą. Sygnałem końca pierwszej części korpusu jest informacja o godzinie zakończenia obrad pierwszej tury, a drugą część korpusu rozpoczyna tekst informujący o godzinie wznowienia obrad. Obrazuje to przykład na następnej stronie.

Na korpus sprawozdań stenograficznych składają się teksty wystąpień posłów (teksty pierwotnie mówione), teksty dokumentów, np. ustaw lub sprawozdań finansowych (teksty pierwotnie pisane), oraz komentarze pochodzące od stenografów, mające często charakter metatekstowy. Teksty wystąpień posłów są zapisem komunikatów, które prymarnie powstały jako mówione. W sprawozdaniach sporządzonych w XIX wieku pomija się formułę adre-

<p>znakomici historycy, zaliczający się właśnie do obozu konserwatywnego, ale do obozu konserwatywnego w szlachetnym tego słowa znaczeniu. Byli to ci historycy, którzy obudzili w całym narodzie innego ducha, którzy wskazali, że trzeba wiedzieć o tem, co było w przeszłości złego, jeżeli chcemy, żeby przyszłość była inną.</p> <p>A jeżeli się p. Kozłowski chce o tem źródło dowiedzieć, jak wyglądała ta wolność szlachecka, to niech czyta Kalinkę, niech czyta Szujskiego, niech czyta i Bobrzyńskiego.</p> <p>To co powiedziałem o owej wolności, to owa „turbida libertas“, która nas w grób zaprowadziła, a jeżeli poseł sanocki chce te tradycje</p>	<p>mi sanockiej, (P. Zygmunt Kozłowski: To nie jest sprostowanie faktu), i na tem kończę. (Brawo).</p> <p>Książe Marszałek. Dyskusya zamknięta. Głos ma mieć p. sprawozdawca. Obecnie minęło pół do czwartej, – pora dość spóźniona. Owóż mam zamiar, jeżeli nikt przeciw temu nie podniesie objekey, zamknąć posiedzenie i otworzyć je o godzinie 8. wieczór. Ponieważ nikt głosu nie żąda, zatem posiedzenie na teraz zamykam a o godzinie 8. otworzę wieczorne, dając pierwszy głos p. sprawozdawcy.</p> <p>Przerwa posiedzenia god. 3. min. 35. po południu.</p>
<p>Początek posiedzenia wieczornego o godz. 8. min. 15.</p> <p>Książe Marszałek. Komplet jest; przerwane posiedzenie otwieram na nowo. Głos ma p. sprawozdawca komisji budżetowej p. dr. Biliński.</p> <p>Sprawozdawca p. dr. Biliński. Wysoki Sejmie! Już bardzo dawno a może nigdy jesz-</p>	<p>wić to, co znalazłem w mowach trzech kolegów, co mówili posłowie Romanowicz, Rutowski i Szczepanowski.</p> <p>Gdy na tych trzech panów zarzuty tędy się starał odpowiedzieć a po części odeprzeć, pozwolę sobie dotknąć jeszcze ważnego punktu, sprawy politycznej wielkiej, sprawy ruskiej.</p> <p>Szanowny kolega Romanowicz przemówił</p>

Granica dwóch części korpusu (VI, II, 24, 38)

satywną, natomiast począwszy od VIII kadencji jest ona eksponowana: najczęściej zajmuje osobny wers i zostaje wyśrodkowana. Z kolei dokumenty prawne należy uznać za prymarnie pisane. Można przypuszczać, że podczas obrad odczytywano tylko korpus tych tekstów, natomiast najprawdopodobniej pomijano całą ramę metatekstową (nagłówek, datację, wyrażenia wskazujące na miejsce powstania dokumentu oraz jego autorów itp.). W sprawozdaniach z pierwszych kadencji sejmu również rezygnowano z większości elementów ramy inicjalnej i finalnej tych dokumentów, ale już na przełomie XIX i XX wieku zdecydowano się na zamieszczenie w sprawozdaniach kompletnych dokumentów z całą obudową metatekstową.

3.3.2. Komentarze

Jak wspomniałam wcześniej, w obrębie korpusu sprawozdań, podobnie jak w ramie inicjalnej i finalnej, znajdują się komentarze. Ich autorami nie są już parlamentarzyści, ale urzędnicy zatrudnieni w biurze stenograficznym. Można wyróżnić dwa rodzaje komentarzy składających się na korpus. Pierwszy to nagłówki poprzedzające treść wystąpienia informujące o personaliach i/lub funkcji mówcy lub gatunku, do którego przynależy cytowany dokument. Mają one charakter delimitacyjny, co zaznaczane jest najczęściej kapitalikami (do końca sejmu VI kadencji) lub pogrubioną czcionką (od VII kadencji).

Poniżej podaję kilkanaście przykładów takich nagłówków, aby dowieść, że nie istniała ściśle obowiązująca konwencja dotycząca tego, jakie informacje powinien zawierać nagłówek. Zwykle widnieje w nim nazwisko mówcy, czasami również jego imię, funkcja i tytuł. Nieraz stosowane są skróty, innym razem pełne wyrazy, np.:

X. Ruczka,
Poseł Krzeczunowicz,
Sekretarz Grocholski,
Hr. Ad. Potocki,
Spraw. p. Pietruski,
P. Erazm Wolański,
P. Hausner,
JE. p. Grocholski,
JE. P. Grocholski,
P. ks. Sawa,
JE. p. Ludwik hr. Wodzicki,
Sprawozdawca p. Chrzanowski,
P. dr. Goldmann,
Wicemarszałek JE. ks. Metropolita dr. Sembratowicz,
P. **Romanowicz**,
P. Dr. **Jabłoński**,
Sekretarz p. **Mycielski**,
Sprawozdawca członek Wydziału krajowego, p. **Wereszczyński**,
Wicemarszałek JE. ks. **Czechowicz**.

Niekonsekwencję obserwuje się nawet w obrębie jednego sprawozdania dokumentującego jedno posiedzenie sejmku, np. P. **Okoń** i **Okoń** (X, I, 9). Podobne wnioski przynosi analiza nagłówków poprzedzających wystąpienia przewodniczącego obrad. Używane są tu różne warianty: Marszałek, JW. Marszałek oraz – w tym samym sprawozdaniu – J. E. hr. Marszałek lub JE. Hr. Marszałek (IV, III, 7) albo w innym Książę Marszałek lub Ks. Marszałek (VI, II, 27). W niektórych sprawozdaniach delimitacji służy też odstęp między tekstami poszczególnych wystąpień lub dokumentów.

Drugi rodzaj komentarzy pojawiających się w korpusie zawiera informacje na temat działań werbalnych i pozawerbalnych poszczególnych posłów, zarówno tych, którzy przemawiają w danym momencie, jak i zasiadających w ławach poselskich, a także zachowywania się całej izby albo jej części. W sprawozdaniach z kadencji od I do VIII komentarze na ogół pojawiają się wewnątrz wiersza, który zawiera zapis wystąpienia posła. Począwszy

od IX kadencji tego typu teksty najczęściej umieszczane są w osobnym wersie, który zostaje oddzielony od treści poprzedzającej i następującej dodatkowym odstępem. Jest to zabieg, dzięki któremu tekst zyskuje na przejrzystości. Twórcy sprawozdań w komentarzach przekazują kilka typów informacji. Poniżej je wymieniam:

1. Sposób reakcji izby na słowa mówcy wyrażany ruchem ciała i/lub zjawiskami akustycznymi. Najczęściej powtarzają się tu informacje na temat oklasków: *huczne i przeciągłe oklaski*⁶, *huczne oklaski i brawa*, *brawo z Izby i z galerii oklaski*, *liczne brawa*, *brawa i oklaski na ławach posłów ruskich*, braku spokoju i porządku w izbie: *syczenie*, *szmer z prawej strony*, *wielki szmer w sali*, *gwar i przerywanie*, *gwar wielki*, *gwar wielki na sali*, *marszałek kilkakrotnie puka* (III, III, 21, 25), *wrzawa ogromna*, *zamieszanie*, *niepokój w Izbie*, *wesołość*, *wesołość w Izbie*, *ciągła wesołość w Izbie*, *huczna wesołość* oraz powstawania posłów z ław połączonego z wyrażaniem entuzjazmu, np. *Wszyscy powstają. Huczne i przeciągłe oklaski* (I, I, 1, 11), *Wszyscy powstają. Okrzyk zgody i radości* (I, I, 2, 7). W tego typu komentarzach nie tylko wskazuje się na konkretne zjawiska, takie jak szmer, syczenie, gwar, wrzawa, zamieszanie, brawa, oklaski, wesołość, ale również określa się ich intensywność, m.in. za pomocą wyrazów: *huczny*, *wielki*, *ogromny* i *liczny*.

2. Relacjonowanie zachowań werbalnych, do których dochodzi przy mównicy, np. *Sekretarz Grocholski odczytuje listę posłów, którzy porządkiem abecedowym oddają karty z głosami do rąk sekretarza Janowskiego, poczem Marszałek powtórzywszy raz jeszcze imiona skrutatorów poleca im rewizję głosowania* (I, I, 2, 16), *Tu wyjaśnił Marszałek sposób, w jakim miały być gałki oddawane* (I, II, 3, 7). W tego typu komentarzach pojawia się leksyka odnosząca się do mówienia: *czytać*, *odczytywać*, *powtarzać*, *wyjaśniać* itp. Mają one więc charakter metatekstowy, tzn. że „odnoszą się one do rzeczywistości mownej” lub „realizowanych właśnie działań mownych” (Żabowska 2009: 179; por. Wajszczuk 2005; Wierzbicka 1971).

3. Relacjonowanie zachowań, które występują w sali obrad, połączone z cytatem słów dochodzących z sali. Tego typu komentarze odnoszą się do tych fragmentów obrad, w których na wystąpienie posła przemawiającego przy mównicy nakładają się głosy z sali. Wówczas w nawiasie umieszcza się tylko treść komentarza pochodzącego od stenografa, a cytat zasłyszanych głosów

⁶ W przykładach pomijam nawiasy, w które ujmowane są w sprawozdaniach cytowane tu komentarze.

znajduje się już poza nawiasem: (w całej Izbie:) *Ha, ha, ha! brawo!* (I, I, 3, 31), albo zarówno treść komentarza, jak i cytaty słów dochodzących z sali zostają ujęte w nawias: (*P. Pawlików przerywając: do riczy, do poriadku*) (III, V, 21, 33), (*Gwar! Głosy: tak nie jest*) (III, VI, 26, 47), *JE. hr Marszałek. Rozprawa otwarta. Do głosu są zapisani: pp. Dzieduszycki i Kozłowski. Głos ma p. Dzieduszycki. (Głosy: nie ma go!) Ponieważ p. Dzieduszyckiego w Izbie nie ma, udzielam głosu p. Kozłowskiemu* (V, VI, 39, 19), (*Zgromadzenie powtórzyło trzykrotnie: „Niech żyje!” i „Mnohaja lita!”*) (II, I, 10, 24), (*Izba wznosi trzykrotnie okrzyk: Niech żyje! I Mnohaja lita!*) (VII, I, 1, 7). We fragmentach tego typu jedynym sygnałem zmiany nadawcy tekstu są wyznaczniki graficzne – nawias, dwukropek i ewentualnie kursywa.

4. Relacjonowanie zachowań pozawerbalnych: *Marszałek puka, Pomienieni posłowie zajmują miejsca sekretarzy* (II, I, 1, 2), *Marszałek puka, posłowie się schodzą do sali, P. SKRZYŃSKI wstępuje na trybunę* (II, II, 33, 42), *Po przerwie Księżę Marszałek wstępuje na trybunę* (III, I, 7, 31), *Ks. Marszałek zajmuje napowrót swoje miejsce* (III, II, 23, 14), *Posłowie się schodzą, Sekretarze obliczają posłów obecnych w sali* (III, III, 21, 24), *Ks. Marszałek wstępuje, a wicemarszałek ks. Biskup Stupnicki zstępuje z trybuny* (III, IV, 24, 5), *Zastępca marszałka ks. biskup Stupnicki obejmuje przewodniczenie* (IV, II, 19, 11), *Posłowie składają przyrzeczenie do rąk Marszałka* (V, I, 3, 30), *P. Antoniewicz pisze swój wniosek* (V, II, 19, 31), *Posłowie spoglądają wśród wesolości na zegar w sali* (V, V, 22, 4).

5. Wskazywanie na czas zdarzeń i relacje czasowe: *Po 10 minutowej przerwie* (I, IV, 13, 5), *Po naradzie* (III, IV, 24, 69), *Po chwili* (IV, I, I, 8).

6. Podawanie wyników głosowań: *Powstają wszyscy, wniosek przyjęty* (I, I, 3, 48), *Wielu posłów powstaje* (I, III, 1, 5), *Dostateczna ilość wstaje* (II, II, 33, 52), *Wstają wszyscy posłowie z wyjątkiem trzech* (III, III, 21, 5), *Dostateczna liczba posłów popiera* (III, VI, 15, 21), *Większość podnosi ręce* (I, II, 21, 11), *Wszyscy posłowie podnieśli rękę* (I, II, 21, 24). Warto zwrócić tu uwagę na przykłady niekonsekwencji, np. w zakresie szyku składników. W tym samym sprawozdaniu, a nawet na tej samej stronie mogą pojawić się dwie synonimiczne struktury: *Wątpliwa większość* i *Większość wątpliwa* (III, IV, 18, 18).

Jeśli chodzi o komentarze wymienione w ostatnim punkcie, to w sprawozdaniach często obserwuje się sprzęgnięcie ich z tekstem głównym. Komentarz zostaje umieszczony w nawiasie i w ten sposób wyodrębniony

z tekstu głównego: *Upraszam więc tych panów, którzy ten wniosek popierają, aby zechcieli rękę podnieść (niedostateczna liczba) (IV, II, 19, 34), JW. Hr. Marszałek. Rozprawa otwarta. Czy żąda kto głosu (Nikt). Gdy nikt głosu nie żąda, podaję pod głosowanie. Kto się zgadza z wnioskiem komisji petycyjnej, zechce rękę podnieść (Większość). Jest przyjęty (V, IV, 7, 21), Panowie, którzy ten wniosek przyjmują, raczą powstać (wstaje 40 posłów). Upraszam o próbę przeciwną (wstaje posłów 42). Wniosek odrzucony 42 głosami przeciw 40 (IV, II, 27, 64).*

4. Język(i) sprawozdań stenograficznych

Kilka uwag należy jeszcze poświęcić językowi sprawozdań stenograficznych. Ogólnie rzecz biorąc, przygotowywano je po polsku. Język obrad nie ograniczał się jednak do polszczyzny, choć dominuje ona w wypowiedziach posłów. Zdarzają się też wystąpienia wygłaszane w innych językach, głównie ukraińskim oraz rosyjskim i sporadycznie niemieckim, np. *P. Stadnicki: Das ist der Fall!* (VII, III, 29, 30). Niektórzy posłowie posługiwali się innym językiem w zależności od tego, czy wygłaszali mowę, czy odczytywali dokument. Taka sytuacja została utrwalona np. w następującym fragmencie sprawozdań: *W sprawozdaniu Rady szkolnoǐ stoit (czyta): „Plany naukowe wymagają [...]”.* (Mówi). *To maje buty wedla art. III w hranyciach szkoli widpowiednych!* (IV, III, 27, 7). W sprawozdaniach z pierwszych kadencji wystąpienia w językach wschodniosłowiańskich utrwalano w języku oryginału, ale zapisywano je alfabetem łacińskim. Czasami ta sama treść była przedstawiana w dwóch językach, co jest dokumentowane w dwojaki sposób. Pierwszym z nich są partie metatekstowe: *To samo czyta w języku ruskim, poczem składa odnośne dokumenta do laski Marszałkowskiej* (I, II, 2, 3) lub cytaty: *Zgromadzenie powtórzyło trzykrotnie: „Niech żyje!” i „Mnohaja lita!”* (II, I, 10, 24), *Izba powtarza trzykrotnie okrzyk „Niech żyje” „Mnohaja lita”* (IX, I, 1, 6). Drugi sposób to zamieszczenie tego samego tekstu w dwóch wersjach językowych równoległe, tzn. każda wersja językowa zajmuje oddzielną kolumnę. Notowane są również przypadki utrwalania przemówień w języku oryginału (np. w ukraińskim), zarówno w alfabecie łacińskim, jak i w cyrylicy. Przykłady podane na sąsiedniej stronie egzemplifikują wielojęzyczność obrad.

Na marginesie trzeba dodać, że podczas obrad sejmu galicyjskiego czasami omawiano kwestie językowe. Przykładem może być dyskusja, która odbyła

Wzorzec gatunkowy pierwszych polskich sprawozdań stenograficznych

MAŁGORZATA DAWIDZIAK-KŁADOCZNA

kom. przemysłowej.
3423. L. s. 3781. Stowarzyszenie przemysłowe szewców i rzemiełł pokrewnych w Stanisławowie p. l. i. w. w sprawie niesumiennej konkurencji zagranicznych fabrykantów obuwia — do kom. przemysłowej.

Sekretarz p. Karłiniński (czyta).

Do
Jego Przewodniczącego Pana Marszałka krajowego!

Proty regulaminowego traktowania wniosków pp. Dunajewskiego i Sanguskiego podjętymi na podstawie §. 80. reg. sejm. z pokłycaniem za ustno zapowiedziany protest podczas zasedania 28. Czwitnia 1862 sibiżycy piyśnocyj

PROTEST.

I. Wniesienie pp. Dunajewskiego i Sanguskiego, minijące do wytworzenia dla porzeczono krula djiżwji, ote dla derawowej administracji w okružnych bromadach osi-losko wstaje z incesownym c. k. Starostwem Sekretarzem, kotory rwiwoczno, jako zastępnik naczelnyka okružnoji hromady maie z mjadu postawno jid kontroluje c. k. Starosty westy djiwostwo, — perestajje porodowim kompetencyi Sejmu.

Proutyż dia ono na tyż postawianem zakona derawowego z 5. Marta 1862 Nr. 18. z. derż., zaključajczubo ramowi osowoi postawnoj naszojo zakona hromadskoboi,

wika powiat Mieloc pp. Sgkowskiego o znieżenie prestacyi szkolnej — do Wydziału kraj.

Marszałek. P. Okuniewski zapowiedział na ostatnim posiedzeniu protest, który dziś wniósł. Proszę o odczytanie tego protestu.

Do
Jego Ekscelencyi Pana Marszałka krajowego!

Przeciw regulaminowemu traktowaniu wniosku pp. Dunajewskiego i Sanguskiego podjętym na podstawie §. 80 reg. sejm. powołując się na ustnie na posiedzeniu 28 kwietnia 1900 ogłoszony protest następujący pisemny

PROTEST.

I. Wniosek pp. Dunajewskiego i Sanguskiego minijący do wytworzenia dla porzeczono zakreśu dzialania — oteż dia zaliczenia funkcji Państwa o projektowanych gminach okrugowych — osobnego urzędu z zamianowanym przez c. k. Starostę sekretarzem, kotory rwiwocznie jako zastępnik naczelnyka okrugowej gminy ma cięgle pod kontrolą tegoż Starosty sprawować swój urząd — przekracza przewidywanym kompetencyi Sejmu.

Sprzeciwia się on nie tylko postanowieniom unt. pał. z 5. marca 1862 Nr. 18 Dz. pr. zawierającym ramowe zasadnicze

Wniosek p. Żarddeckiego i tow. w sprawie zabobenia gminarzem realnego w Leżajsku.

Interpelacya p. Krzczemowicza i tow. do c. k. Rządu w sprawie zorganizowanej lichwy stowarzyszen króljowych i gospodarzych.

Interpelacya do c. k. Rządu p. Witosa i tow. w sprawie postępowania Zakładu ubezpieczenia rolników od wypadków dla Galicyi i Bukowiny we Lwowie, przy ścisłym opdat od ubezpieczonych.

Sekretarz p. Stanisław Henryk Bałdani (czyta).

Wnieśenie nadlicze posła Byronika-Zajacznika i tow. w sprawie siddiojja pomocy dla poborników sęła Kujdanci, powiła Kolożyjskoko.

Interpelacya posła Korowicza i tow. do c. k. Prawytelstwa w sprawie zakazu czereż c. k. Naisynictwo dalszojo sřlaw-hawenia derewa rikoju Ljmitowcy.

Marszałek. Dierwocz cytowanie odczytanych wnioskow minijące na porządku dziennym jednego z najbliższych posiedzeń, z wnioskami nadbyłymi postępie regulaminowe — interpelacye zaś odstąpię konsultowoi rządowemu.

Przed przejściem do porządku dziennego zażądał głosu JE. ks. biskup Czechowicz. Udzielał mu głosu.

JE. ks. Biskup Czechowicz.

Wysoki Sejmie!

Z uwagi, szczo perestawny meży reprezentantami oboch narodów toczat się wid dowozcho czasu, a uspech tych konferencyj daje nadzieję na korzystne poklopoję sřrawy reformy wyborczej, tak ważnoji dla oboch narodów zimekajczych tej kraj, wnosim dia obksożenia dalszych peredow-tyw, szczoży wniwazne zasiedanie zwołany z tym, szczo najblizsze zasiedanie JE. ks. Pan Marszałek zwołać minijemy w tyżdniowej dorocz.

Marszałek. Czy żęda jeszcze kto głosu?

JE. p. Biłliński. Proszę o głós.

Marszałek. Głos ma JE. p. Biłliński.

JE. p. Biłliński. Wywoł Sejmie!

Wniosek JE. ks. biskupa wprowadza większością tego Wysokiego Sejmu w niejaki kolizyj. Polscy członkowie tego Wysokiego Sejmu stoją bowiem zasadniczo na stan-

Wnieśenie nadlicze posła Miroporka-Zajacznika i tow. w sprawie udzielenia pomocy dla poborników sęła Kujdanci, powiła Kolożyjskoko.

Interpelacya posła Kurcena i tow. do c. k. Prawytelstwa w sprawie zakazu czereż c. k. Naisynictwo dalszojo sřlaw-hawenia derewa rikoju Ljmitowcy.

Wnieśenie nadlicze posła Miroporka-Zajacznika i tow. w sprawie udzielenia pomocy dla poborników sęła Kujdanci, powiła Kolożyjskoko.

Interpelacya posła Kurcena i tow. do c. k. Prawytelstwa w sprawie zakazu czereż c. k. Naisynictwo dalszojo sřlaw-hawenia derewa rikoju Ljmitowcy.

Wnieśenie nadlicze posła Miroporka-Zajacznika i tow. w sprawie udzielenia pomocy dla poborników sęła Kujdanci, powiła Kolożyjskoko.

Interpelacya posła Kurcena i tow. do c. k. Prawytelstwa w sprawie zakazu czereż c. k. Naisynictwo dalszojo sřlaw-hawenia derewa rikoju Ljmitowcy.

Wnieśenie nadlicze posła Miroporka-Zajacznika i tow. w sprawie udzielenia pomocy dla poborników sęła Kujdanci, powiła Kolożyjskoko.

Interpelacya posła Kurcena i tow. do c. k. Prawytelstwa w sprawie zakazu czereż c. k. Naisynictwo dalszojo sřlaw-hawenia derewa rikoju Ljmitowcy.

Wielojęzyczność obrad 1 (VII, V, 14, 7)

Wielojęzyczność obrad 2 (IX, I, 116, 18)

się podczas 3. posiedzenia I sesji sejmowej I kadencji nad językiem, w którym należy przygotowywać protokoły. Jest ona wyrazem konfliktu między posłami polskojęzycznymi i rosyjskojęzycznymi.

5. Podsumowanie

O spójnym charakterze sprawozdań decyduje nie tylko nadrzędna intencja autora, ale również nadrzędna wizja świata oraz wewnętrznie uporządkowana struktura, którą tworzą w większości względnie autonomiczne elementy. Mogą one funkcjonować w ramach innych zbiorów tekstów i tworzyć spójny przekaz. O tożsamości gatunku przesadzają elementy delimitacyjne, występujące głównie w ramie inicjalnej i finalnej oraz w korpusie. Organizują one tekst, ułatwiają odbiorcy orientowanie się w nim i służą zaznaczeniu granic pomiędzy poszczególnymi komponentami. Poza delimitatorami występują też inne rodzaje metatekstu. Uzupełniają one treść przemówień i dokumentów prawnych, ponieważ istotą sprawozdań jest relacjonowanie przebiegu obrad, a więc nie tylko czynności werbalnych, które są dokonywane przy mównicy, ale również treści głosów dochodzących z sali oraz działań pozawerbalnych.

Sprawozdania stenograficzne stanowią gatunek silnie spetryfikowany, który wprawdzie ulegał pewnym przeobrażeniom, zwłaszcza w zakresie kompozycji, ale ogólny jego schemat jest widoczny we wszystkich realizacjach tekstowych. Ważnymi wyznacznikami stylistycznymi są dążność do precyzji i synonimia

w obrębie środków pełniących tę samą funkcję, a pragmatycznymi – skomplikowany układ nadawczy oraz instytucjonalny i oficjalny charakter sytuacji komunikacyjnej.

Omawiając wzorzec gatunkowy sprawozdań stenograficznych, nie sposób zapomnieć o ich aspekcie edytorskim, który ma dużą wartość delimitacyjną i przez to informacyjną. Przez ponad pięćdziesiąt lat funkcjonowania sprawozdania przechodziły ewolucję pod tym względem. Największa zmiana dokonała się w połowie lat 90. XIX wieku (na początku VII kadencji), np. od tego czasu nazwisko mówcy (poprzedzające cytat jego wystąpienia) zapisywane jest czcionką pogrubioną, a nie kapitalikami, spis treści umieszcza się w dwóch kolumnach, częściej stosuje się też kursywę. Mimo wykorzystywania różnych zabiegów zwiększających przejrzystość i czytelność tekstu ciągle dostrzegalną cechą sprawozdań jest niekonsekwencja w zapisie. Zilustrować ją można przykładem dwóch sposobów odnotowania treści głosu dochodzącego z sali zastosowanych w jednym sprawozdaniu, nawet na tej samej stronie. Za pierwszym razem słowa posła Okuniewskiego przerywającego przemówienie posła Czajkowskiego przytoczono poza nawiasem: *P. Dr. **Okuniewski**. Oj, Oj!* (VII, II, 13, 14), a za drugim razem ujęto w nawias: *(P. Dr. **Okuniewski**: *Sluchajcie panie Bojko!*)* (VII, II, 13, 14). Chociaż przez ponad pół wieku funkcjonowania sprawozdań poczyniono spore postępy w zakresie ujednoczenia zapisu, to jednak przed twórcami sprawozdań z posiedzeń sejmów II Rzeczypospolitej stały niemalże wyzwania.

Źródło

Sprawozdania stenograficzne z posiedzeń Sejmu Krajowego Galicyjskiego we Lwowie, kadencje I–X, <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/6196?language=pl> (dostęp: 29.11.2022).

Literatura

- Czachur W., 2020, *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut.
- Dawidziak-Kładocznna M., 2011, Wielofunkcyjność komentarzy w diariuszach Sejmu Wielkiego. – *Gatunki mowy i ich ewolucja*, t. 4: *Gatunek a komunikacja społeczna*, red. D. Ostaszewska przy współudziale J. Przyklenk, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 147–158.

- Dawidziak-Kładoczna M., 2015, Językowe sygnały recepcji mów w staropolskich diariuszach sejmowych i sprawozdaniach stenograficznych z obrad sejmu, „*Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*”, XI, s. 19–32.
- Dawidziak-Kładoczna M., 2018a, Opis wrażeń słuchowych w diariuszu sejmu grodzieńskiego. – *Przeszłość w języku zamknięta*, red. U. Wójcik, V. Jaros, Częstochowa: Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, s. 219–234.
- Dawidziak-Kładoczna M., 2018b, Przejawy świadomości językowej w zakresie stosowania perswazyjnych aktów mowy w średniopolskich diariuszach sejmowych, „*Język a Kultura*”, t. 28: *Świadomość językowa w ujęciu antropologiczno-kulturowym*, s. 87–99.
- Dobrzyńska T., 1974, *Delimitacja tekstu literackiego*, Wrocław: Ossolineum.
- Duszak A., 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dziedzic A., 2016, Galicyjski Sejm Krajowy wobec namiestnictwa w początkach ery konstytucyjnej w Austrii, „*Studia Iuridica Lublinensia*”, XXV, 2, s. 262–276, <http://DOI: 10.17951/sil.2016.25.3.261> (dostęp: 23.11.2022).
- Faulmann K., 1895, *Geschichte und Litteratur der Stenographie*, Wien: Verlag von Bermann & Altmann.
- Grodziski S., 1993, *Sejm Krajowy galicyjski 1861–1918*, Kraków: Wydawnictwo Sejmowe.
- Kalinowska A., 2011, Diariusze sejmowe, http://www.wilanow-palac.pl/diariusze_sejmowe.html (dostęp: 24.11.2022).
- Krieg H., 1888, *Katechismus der Stenographie*, Lipsk.
- Łazarski R., 1968, *Stenografia*, t. 1–2, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Nowicki J., 1998, Diariusze sejmowe z XVIII wieku, „*Mówią Wieki*”, 10, s. 14–17.
- Partyka J., 1995, *Rękopisy dworu szlacheckiego doby staropolskiej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Pitman I., 1891, *History of Shorthand*, Bath: I. Pitman & Sons.
- Poliński J., 1861, *Stenografia polska według zasad Gabelsbergera*, Lwów: Drukarnia M. F. Poremby.
- Taub Sz., 1925, *Dzieje Biura Stenograficznego dawnego Sejmu Galicyjskiego*, Katowice: nakładem Władysława Chrapusty.
- Wajszczuk J., 2005, *O metatekście*, Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego.
- Wierzbicka A., 1971, Metatekst w tekście. – *O spójności tekstu*, red. M. R. Mayeńska, Wrocław: Ossolineum, s. 105–121.
- Wojtak M., 2001, Pragmatyczne aspekty analiz stylistycznych tekstów użytkowych. – *Stylistyka a pragmatyka*, red. B. Witosz, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 38–47.

- Wojtak M., 2004, *Gatunki prasowe*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Wojtak M., 2006, Gatunek w formie kolekcji a kolekcja gatunków, „*Poznańskie Spotkania Językoznawcze*”, 15, s. 143–152.
- Wojtak M., 2019, *Wprowadzenie do genologii*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Żabowska M., 2009, Hierarchia wyrażen metatekstowych, „*Linguistica Copernicana*”, 2 (2), s. 179–189.

The genre pattern of the first Polish stenographic reports on the example of stenographic reports from the sessions of the Diet of Galicia and Lodomeria

The aim of this paper is to describe the genre pattern of stenographic reports of the meetings of the Diet of Galicia and Lodomeria in session between 1861 and 1914. The Diet of Galicia and Lodomeria is the first parliament in the history of Polish parliamentarism whose sessions were documented in the form of stenographic reports. Therefore, these reports represent the first stage in the study of the genre, hitherto underexplored by philologists but in continuous operation from 1861 to date.

The paper draws on an extensive collection of more than 1,000 texts. Research shows that stenographic reports are a highly petrified genre. Its coherent character is determined by the author's overarching intention, an all-encompassing vision of the world, and an internally ordered structure made up of mostly relatively autonomous elements. The identity of the genre is shaped by the delimiting elements found mainly in the initial and final parts of the corpus. They organise the text, make it easier for the viewer to navigate through it, and mark the boundaries between components. Other types of metatext serve as a complement to speeches and legal documents. The editorial aspect of the reports, which underwent several transformations over more than fifty years of the Diet of Galicia and Lodomeria, is of great value in terms of delimiting and providing information.

The conclusions from this paper provide a good basis for describing the changes in stenographic reports and comparing them with the parliamentary diary, a dominant genre used to document parliamentary sessions before 1861.

Keywords: *Diet of Galicia and Lodomeria, stenographic report, genre pattern, metatext*